

GEDIMINO (GALVOS) GALVANAUSKO INDĖLIS Į VIEŠOJO SEKTORIAUS STATISTIKOS TOBULINIMĄ IR NAUJŲ VIEŠOSIOS POLITIKOS KRYPČIŲ MODELIAVIMĄ

Vainius Smalskys, Antanas Šenavičius

Mykolo Romerio universitetas, Kauno technologijos universitetas

Anotacija

Šiame straipsnyje analizuojamas tarpukario Lietuvos ekonomisto (Galvos) Galvanausko indėlis modeliuojant naujas viešosios politikos kryptis Lietuvoje. Straipsnyje teigiama, kad (Galva) Galvanauskas daug prisidėjo prie viešojo sektoriaus statistikos tobulinimo. Jis buvo vienas valstybės tarnautojų lavinimo ir kvalifikacijos kėlimo kursų šalininkų. Taip pat teigiama, kad (Galva) Galvanauskas vienas pirmųjų Lietuvoje konstatavo turizmo svarbą šalies ūkiui. Straipsnio autorių nuomone, ne visos (Galvos) Galvanausko idėjos galėjo būti realizuotos artimesnėje tarpukario Lietuvos raidos perspektyvoje.

Pagrindiniai žodžiai: (Galva) Galvanauskas, viešojo sektoriaus statistika, viešoji politika, turizmas, ekonomika.

Įvadas

Analizuodami tarpukario Lietuvos Respublikos valdymo sistemą, pramonės ir prekybos plėtrą dažniausia akcentuojami Ernesto Galvanausko nuopelnai atkuriant nepriklausomą valstybę. Šis valstybininkas, inžinierius, diplomatas daug prisidėjo kuriant Lietuvos valdymo institucijas, pramonę ir prekybą. Galvanausko brolio (Galvos) Galvanausko nuopelnai Lietuvai yra gerokai kuklesni. Tačiau šis ekonomistas taip pat prisidėjo prie Lietuvos valstybės valdymo ir ūkio pažangos, tarnautojų mokymo, ieškojo veiksmingesnių sprendimų ekonomikos, statistikos praktikos, susisiekimo, turizmo plėtros ir kitose Lietuvos ekonomikos, viešosios politikos ir valdymo srityse.

Gediminas (Galva) Galvanauskas gimė 1905 m. kovo 3 d. Zizonyse (Vabalninko valsč.), Biržų apskrityje. 1925–1929 m. studijavo Lietuvos (Vytauto Didžiojo) universitete ekonomiką. Studijas tęsė Romoje, Ženevoje, Paryžiuje, Berlyne ir Kylyje. 1931 m. tapo tarptautinės ekonomikos specialistu. Jaunai Lietuvos valstybei tai buvo labai reikalinga profesija (Matulaitytė, 2004, p. 372). 1931 m. (Galva) Galvanauskas dirbo patarėju Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerijoje, 1931–1934 m. – Centrinio statistikos biuro Ūkio konjunktūros skyriaus viršininku. 1934 m., vyresniajam broliui Galvanauskui įkūrus Klaipėdos prekybos institutą (1939 m. perkeltas į Šiaulius), šia-

me institute Galvanauskas dėstė statistikos teorijos, ūkio statistikos, ūkio konjunktūros ir tarptautinio ūkio disciplinas. Šioje mokymo įstaigoje jis dirbo iki 1940 m. Sovietų okupacijos. Galvanauskui buvo suteiktas docento pedagoginis vardas (Terleckas, 2001, p. 207–210). Trumpai (Galvos) Galvanausko biografiją ir pagrindinius jo darbus Šiaulių prekybos institute yra analizavę Klebanovas ir Tamošiūnas (2008, p. 153–158).

Kaip teigia Matulaitytė (2004, p. 372) (Galva) Galvanauskas buvo aktyvus visuomenininkas ir spaudos darbuotojas. 1935–1936 m. jis buvo bendrovės „Rytas“ direktorius. Gyvendamas Klaipėdoje su kitais bendraminčiais ekonomistais leido žurnalą „Prekyba“. Aktualiomis ekonomikos ir viešosios politikos temomis rašė į kitus populiarius tarpukario Lietuvos žurnalus ir dienraščius: „Tautos ūkį“, „Lietuvos Aidą“, „Naująją Romuvą“, „Židinį“ ir kt. Jau gyvendamas išeivijoje bendradarbiavo Amerikos lietuvių dienraštyje „Draugas“ ir kituose leidiniuose. Už Lietuvos ir Latvijos bendradarbiavimo stiprinimą buvo apdovanojamas Latvijos „Trijų žvaigždžių“ ordinu (Matulaitytė, 2004, p. 372).

Terleckas (2001, p. 207–210) rašė, kad pirmuoju sovietmečiu Galvanauskas buvo bedarbis, o nacių okupacijos metais 1941 m. trumpai užėmė Biržų burmistro pareigas. 1941–1942 m. okupacinės administracijos buvo paskirtas ir vadovavo Taupomosioms valstybės kasoms. Reikia pripažinti, kad Galvanauskas buvo prof. Augustino Voldemaro šalininkas ir Lietuvių nacionalistų partijos (voldemarininkų) rėmėjas. Ši partija dar kitaip buvo vadinama Lietuvių nacionalistų sąjunga „Geležinis vilkas“. Jis dar 1934 m. persikėlė gyventi į Klaipėdą. Po 1934 m. nepasisekusio gen. Kubiliūno pučo siekiant priversti Lietuvos Respublikos prezidentą Smetoną grąžinti į ministro pirmininko pareigas prof. Voldemarą, dalis aktyvių Lietuvių nacionalistų partijos narių buvo priversti išvykti gyventi į Klaipėdą ir į autonominiį Klaipėdos kraštą. Kita vertus, taip sutapo, kad tuo metu Klaipėdoje gyveno ir dirbo jo brolis, buvęs Lietuvos Respublikos ministras pirmininkas Ernestas Galvanauskas.

Neatsitiktinai (Galva) Galvanauskas nacių okupacijos pradžioje užėmė aukštas pareigas okupacinėje

administracijoje. Daugelis Lietuvių nacionalistų partijos narių naiviai tikėjosi, kad Vokietija paliks Lietuvai apribotą nepriklausomybę. Nacių Vokietijos pozicijai Lietuvos atžvilgiu išaiškėjus Galvanauskas ryžtingai perėjo į antinacinę rezistenciją. 1942 m. kovo 20 d. jis buvo gestapo suimtas metams, sąlyginai iš kalėjimo paleistas ir jam liepta išvykti į Vokietiją be teisės užimti administracines pareigas Lietuvoje (Terleckas, 2001, p. 207–210).

Gyvendamas išėivijoje Galvanauskas aktyviai prisidėjo prie lietuvių organizacijų veiklos keliant Lietuvos laisvės bylą. Gyveno Vakarų Europoje ir JAV. 1945–1946 m. jis dirbo ELTOS biuletenio redaktoriumi Reutlingene, Vokietijoje. 1949 m. persikėlė gyventi į JAV. 1952 m. dėstė Sheilio universitete (Misurio valstija) (Matulaitytė, 2004, p. 372). Vėliau grįžo į Europą ir vadovavo „Laisvosios Europos“ radijo lietuvių skyriui. Parašė knygą apie savo įžymųjį brolių, buvusį Lietuvos Respublikos Ministrą Pirmininką ir Finansų ministrą, pavadintą „Ernestas Galvanauskas: politinė biografija“. (Galva) Galvanauskas mirė Čikagoje 1979 m. balandžio 23 dieną (Matulaitytė, 2004, p. 372).

Pagrindinis straipsnio tikslas – išanalizuoti (Galvos) Galvanausko indėlį kuriant ir tobulinant tarpukario Lietuvos viešojo sektoriaus statistikos sistemą, rengiant valstybės tarnautojus ir modeliuojant naujas viešosios politikos kryptis. Pagrindiniai straipsnio uždaviniai: atskleisti ir įvertinti šio tarpukario Lietuvos ekonomisto siūlymus ir idėjas Lietuvos viešojo sektoriaus statistikos tobulinimo, naujų viešosios politikos krypčių modeliavimo ir kitose srityse.

Viešojo sektoriaus statistinės sistemos tobulinimo iniciatorius

Žymūs šiuolaikiniai lietuvių ekonomistai Martišius ir Kėdaitis knygoje „Statistika (statistinės analizės teorija ir metodai)“ (1 dalis) tvirtina, kad (Galva) Galvanauskas buvo iškilaus tarpukario Lietuvos ekonomisto Albino Rimkos mokinys (Martišius, Kėdaitis, 2003, p. 19). Galima būtų pridurti, kad vienas geriausių mokinių, nes kitaip jam ne būtų buvę sudarytos sąlygos stažuotis garsiuose Europos universitetuose. (Galva) Galvanauskas dirbo ir praktinį darbą statistikos sistemoje, kaip jau buvo minėta, tris metus vadovavo Centrinio statistikos biuro Ūkio konjunktūros skyriui.

Dėstydamas Klaipėdos prekybos institute 1934–1939 m. (1939–1940 m. Šiauliuose) jis savo apmąstymus ir kritinis atsiliepimus, kaip tobulinti statistikos darbą Lietuvoje, yra perteikęs savo paskaitų konspektuose (Galvanauskas, 1937, p. 55–67). Perteikiant jo požiūrį į statistikos sistemos formavimą tarpukario Lietuvoje, šiame straipsnyje analizuojamas (Galvos) Galvanausko pasiūlytus viešojo sektoriaus statistinės sistemos tobulinimo aspektus.

Tarpukario Lietuvos Respublikos centralinio statistikos (toliau straipsnyje vartojamas šiuolaikinis terminas – „centrinio“) biuro veikla verta kritikos. Ne vienas šiuolaikinis lietuvių istorikas ar kitų sričių tyrinėtojas, tyrinėdamas socialinę, ekonominę, administracinę tarpukario Lietuvos raidą, turi sunkumų dėl skirtingų statistinių duomenų pateikimo daugelyje valstybės gyvenimo sričių. Galvanauskas savo paskaitose, analizuodamas Centrinio statistikos biuro veiklą Lietuvoje, daro išvadą, kad šio biuro santykiai su kitomis valstybės įstaigomis statistinių duomenų pateikimo srityje yra neaiškūs. Jis pastebi, kad 1930 m. išleisto įstatymo pirmame straipsnyje rašoma, kad Centrinis statistikos biuras visoje valstybėje veda statistiką, o antrajame skyriuje nurodo, kad kitos viešosios teisės įstaigos turi teisę vesti statistiką savo darbo srityje. Galvanauskas taip pat pastebėjo, kad nėra visiško aiškumo, kas visoje valstybėje atlieka statistikos darbą tiesiogiai. Pagal įstatymą tai veikiausia turėjo daryti Centrinis statistikos biuras, tačiau tame pačiame įstatyme pabrėžiama, kad statistikos darbą gali vesti ir kitos įstaigos.

Tarpukario Lietuvos Respublikoje visi asmenys ir įstaigos, renkančios statistines žinias, privalėjo jas pristatyti Centriniam statistikos biurui. Už duomenų nepristatymą grėsė iki 250 Lt bauda. Tačiau nebuvo aiškiai apibrėžta, kas kiekvienu atveju tą baudą nustatinėjo: administracija ar teismas? Galvanauskas pasisakė, kad statistinių duomenų perdavimo sistema būtų labiau centralizuota ir iš dalies suvienodinta, nustatyta, kas atsakingas už baudimą įstaigų, kurios laikų nepateikia statistinių duomenų (Galvanauskas, 1937, p. 55–67).

Analizuodamas savivaldybių darbą statistinių duomenų rinkimo srityje Galvanauskas konstatavo, kad VRM Savivaldybių departamentas ir Centrinis statistikos biuras bendradarbiauja, tačiau savivaldybių statistikai organizuoti ir vesti reikalingi teoriškai ir praktiškai pasirengę asmenys. Tokio darbo negali dirbti atsitiktiniai žmonės. Savivaldybių statistika tarpukario Lietuvoje buvo pačioje užuomazgoje (Galvanauskas, 1937, p. 55–67). Straipsnio autorių nuomone, tai neturėtų stebinti, nes jauna Lietuvos valstybė daugelyje sričių neturėjo kompetetingų specialistų, jų parengimas buvo laiko klausimas. Latvija ir Estija statistinių duomenų rinkimo ir apdorojimo srityje buvo toliau pažengusios. Šios valstybės anksčiau nei Lietuva pradėjo bendradarbiauti su Tarptautiniu statistikos institutu, anksčiau pradėjo gauti rekomendacijas, kaip tobulinti statistikos sistemą. Galvanauskas buvo Baltijos statistikos instituto įkūrimo šalininkas. Tokio instituto įkūrimas būtų leidęs Baltijos valstybėms keistis patirtimi statistikos sistemos formavimo srityje.

Valstybės ir savivaldybių finansų statistikos srityje Galvanauskas siūlė patobulinti savivaldybių pajamų

ir išlaidų statistinių duomenų pateikimo sistemą. Jis rašė, kad mokėjimai, kuriuos įstaigos daro tik tarpininkaudamos kitų įstaigų sąskaita, duomenyse neturėtų atsispindėti. Todėl kiekvienos įstaigos pajamų reikia išmesti sumas, gautas kitų įstaigų sąskaiton, o iš išlaidų – tų sumų išmokėjimus (Galvanauskas, 1937, p. 55–67).

Galvanauskas teigė, kad bendroje statistinėje valstybės ir savivaldybių finansinėje lentelėje reikia rodyti monopolijų ir įmonių gryną pelną, o išlaidose – nuostolius, tačiau investicijas įmonėse rodyti pilna suma, pajamas grupuoti pagal pajamų šaltinius, o išlaidas – pagal tikslus, kuriems jos išleistos. Toks pasiūlymas iš dalies būtų garantavęs išlaidų skaidrumą.

Savo paskaitose Galvanauskas tvirtino, kad valstybės pajamas ir išlaidas reikia skelbti kas mėnesį, o savivaldybių – pageidautina kas mėnesį, o negalint – kasmet (Galvanauskas, 1937, p. 55–67).

Galima pastebėti, kad monopoliai ir įmonės, kur vyravo valstybės kapitalas, tarpukario Lietuvoje buvo paplitęs reiškinys. Valstybės turėjo akcijų daugelyje įmonių ir rėmė kooperatinį judėjimą (Sruoga, 1990, p. 154). Daugelis pusiau valstybinių ir kooperatinių bendrovių Lietuvos pramonėje buvo pagrindiniai darbdaviai. Paskutinį tarpukario nepriklausomybės dešimtmetį Lietuva gyveno pasaulinės ekonominės krizės sąlygomis, vėliau prasidėjo karas. Esant tokiomis sąlygomis, valstybė vis labiau reguliavo ūkį, todėl valstybės ir savivaldybių statistiniuose duomenyse buvo siūloma pateikti įmonių pajamas ir išlaidas. Daugelis jų buvo su valstybės kapitalu ar kooperatinės, t. y. iš dalies viešojo sektoriaus reguliuojamos.

Tarpukario Lietuvoje daug problemų kildavo su valstybės tarnautojų skaičiaus statistine dinamika. Vienas šio straipsnio autorių, kartu su Raipa tyrinėjęs tarpukario Lietuvos valstybės tarnautojų veiklos efektyvumą, susidūrė su problema, kaip nustatyti tikslų valstybės tarnautojų skaičių. Labai sunku buvo nustatyti, koks buvo valstybės tarnautojų ir koks laisvai samdomų darbuotojų skaičius. Vieninteliam 1934 m. Lietuvos statistikos metraštyje pavyko aptikti išsamios informacijos apie valstybės tarnautojų skaičių ir tam tikras jų kaitos tendencijas. Šiame metraštyje buvo atskirti etatiniai valstybės tarnautojai ir laisvai samdomi darbuotojai. Kituose metraščiuose tarnautojų etatai būdavo tiesiog perkelti iš vienu metų į kitus, nepasidomint to, kaip kito pati etatų struktūra (Smalskys, Raipa, 2003, p. 73–80).

Galvanauskas, dirbdamas Lietuvos statistikos biure, matyt, pastebėjo statistinius neatitikimus valstybės tarnautojų kasmetinės kaitos struktūroje. Savo paskaitų konspektuose, skirtuose viešosios teisės įstaigų tarnautojų statistikai, jis siūlė skelbti šiuos duomenis apie valstybės, vietos savivaldybių ir kitų viešosios teisės įstaigų ir joms priklausančių įmonių tarnautojus

bei darbuotojus: tarnautojų ir darbuotojų skaičių iki gruodžio 31 d., perkėlus priimtų tarnautojų ir kito personalo skaičių, per metus atleistų valstybės tarnautojų ir darbuotojų skaičių, nustatyti ir suskirstyti personalą į vadovaujančias ir kitas (aukštesnio techninio, žemesnio techninio, raštinės ir t. t.) pareigybes. Buvo tikimasi, kad nuo 1940 m. valstybės tarnautojų skaičius kas penkeri metai bus nustatinėjamas amžiaus grupėmis, šeimynine padėtimi, mokslo cenzu, pagal valstybės tarnyboje išdirbtą laiką ir t. t.

Paskaitų konspekto autorius, kaip jau buvo minėta, buvo Lietuvių nacionalistų partijos (voldemarininkų) pakraipos, tas nuostatas ir pasiūlymus, kuriuos perteikdavo Prekybos instituto studentams, neabejotinai siūlė ir Lietuvos statistikos biurui. Tačiau būnant opozicijoje tautininkų valdžiai, tie pasiūlymai buvo sunkiai įgyvendinami. Įdomus pastebėjimas – Galvanauskui dirbant Lietuvos statistikos biure, 1934 m. statistikos metraštyje tarnautojai buvo suskirstyti į valstybės tarnautojus ir laisvai samdomus darbuotojus. Jam dėl politinių motyvų palikus darbą statistikos biure valstybės tarnautojų ir laisvai samdomų darbuotojų etatai vėl nebuvo atskiriami. Kiek šios aplinkybės yra tarpusavyje susijusios, šiandien yra sunku atsakyti.

Galvanauskas, rašydamas apie viešąją administraciją, naudoja terminą „viešosios teisės įstaigos“. Manytina, kad jis terminą „viešoji teisė“ suprato kaip viešojo administravimo (administracinė) teisė. Tuometinėje kontinentinės Europos viešojo valdymo tradicijoje vyravo normatyvinė administracinė kultūra, todėl pavadinimas „viešosios teisės įstaigos“ nėra klaidinantis.

Valstybės tarnautojų lavinimo šalininkas

(Galva) Galvanauskas dėstė ne tik būsimiesiems verslininkams, jis buvo ir mokyklos valstybės tarnautojams sukūrimo Lietuvoje šalininkas. Nors šio straipsnio objektas yra (Galvos) Galvanausko indėlis į viešojo sektoriaus statistikos tobulinimą ir naujų viešosios politikos kryptių Lietuvoje modeliavimą, verta paminėti ir jo indėlį į valstybės tarnautojų mokymą. 1933 m. vasario 17 d. Kaune susirinkę ekonomistų ir teisininkų atstovai (Juodeika, Romeris, Kavolis, Tomkus, (Galva) Galvanauskas ir kt.) nutarė, kad Lietuvoje reikia steigti politinių mokslų mokyklą (Mačys, 1934, p. 79). Mokyklos steigimo iniciatoriai tvirtino, kad politinių mokslų mokykla reikalinga Lietuvai. Atsižvelgiant į tai, kad valstybė apsupta didelių neprognozuojamų kaimynų, nuolat kinta ūkio struktūra, Lietuvai buvo reikalingi kompetetingi politikai ir tarnautojai. Vienas pagrindinių šios idėjos rėmėjų buvo teisininkas prof. Romeris. (Galva) Galvanauskas šiuose pokalbiuose dalyvavo kaip vienas ekonomistų atstovų. Politinių mokslų mokykloje, kuri ateityje turėjo tapti aukštąja, turėjo būti mokomi ir valstybės tarnautojai.

Tautininkų valdžia skeptiškai žiūrėjo į tokios mokyklos sukūrimą. Nors dalis Politikos mokslų mokyklos įsteigimo šalininkų buvo tautininkai (Juodeika, M Kavolis ir kt.), tačiau tarp iniciatorių buvo liberalių pažiūrų teisininkų (Romeris, Papečkys), taip pat Lietuvių nacionalistų partijos (voldemarininkų) pakraipos žmonių ((Galva) Galvanauskas, Tomkus ir kt.). Politikos mokslų mokykla nebuvo įsteigta.

Likus pusmečiui iki Sovietų okupacijos 1940 m. sausio 5 d. Kaune buvo įsteigti Administravimo kursai valstybės tarnautojams. Administracijos kursų rektoriumi buvo išrinktas tautininkų ideologas kun. prof. Tamošaitis. Tarp kursų lektorių buvo nemažai Politikos mokslo mokyklos steigimo iniciatorių (Juodeika, Tomkus, Kavolis, (Galva) Galvanauskas ir kt.). (Galva) Galvanauskas administracijos kursuose dėstė tarptautinę ekonomiką (Smalskys, 2007, p. 30–57).

Tarptautinės ekonomikos disciplina daliai tarnautojų (kursų klausytojų) tikrai buvo naudinga. Daugelio tarpukario Lietuvos didžiųjų bendrovių „Maisto“, „Lietūkio“ ir kt., veikusių importo ir eksporto srityje, kaip jau buvo minėta, pagrindinis akcininkas buvo valstybė. Kursuose mokėsi 328 tarnautojai, 73 jų buvo bendrovių, kur akcijų turėjo valstybė, darbuotojai (Raipa, Smalskys, 2001, p. 44–53). Atsižvelgiant, kad tarpukario Lietuvos Respublikoje nebuvo priimtas valstybės tarnybos įstatymas ir iki galo neapibrėžta valstybės tarnautojo sąvoka, valstybės kontroliuojamų įmonių darbuotojai kasdieniame gyvenime dažnai buvo vadinami valstybės tarnautojais.

Naujų viešosios politikos krypčių modeliuotojas

Analizuodamas (Galvos) Galvanausko kūrybinį palikimą, žymus Lietuvos bankininkystės ir ekonomikos istorijos tyrinėtojas Terleckas pastebėjo, kad jo straipsnių turinys rodo labai gerą tarptautinės ūkio konjunkūros pažinimą, gebėjimą numatyti būsimos plėtros tendencijas. Terleckas tvirtina, kad (Galva) Galvanauskas pirmas numatė, kad Lietuva dėl savo geografinės padėties bus labiau tranzito, o ne pramonės valstybė. Jis kvietė steigti prekybos ir jūreivystės mokyklas (Terleckas, 2001, p. 207–210). Sutinkant su šio tyrinėtojo nuomone, galima teigti, kad (Galva) Galvanauskas vienas pirmųjų numatė, kad ateityje geležinkeliams didelę konkurenciją sudarys kitos sunkiosios transporto priemonės (sunkvežimiai, furgonai, automobiliai). Ši konkurencija jau buvo matoma išsivysčiusiose tarpukario Europos valstybėse (Prancūzijoje, Vokietijoje ir kt.). (Galva) Galvanauskas kvietė Lietuvos Vyriausybę keisti susisiekimo politiką, pagerinti konkurencines sąlygas sunkiųjų transporto priemonių srityje (Galvanauskas, 1933, p. 211).

Kita vertus, siūlymas suteikti daugiau konkurencijos autovežių (sunkiųjų transporto priemonių) srityje artimesnėje Lietuvos ekonominės ir susisiekimo plėtros perspektyvoje buvo šiek tiek ankstyvas. 1938 m.

duomenimis, Lietuvos geležinkelių tinklas nebuvo tankus. Dešimčiai tūkstančių gyventojų teko 6,73 km geležinkelių. Retesnis geležinkelių tinklas tarp Europos šalių buvo Lenkijoje, Rumunijoje, Sovietų Sąjungoje, Italijoje ir Portugalijoje. Plentai nebuvo asfaltuoti. Siekiant pagerinti jų kokybę tarpukario Lietuvoje, buvo numatytas įkurti kelių fondas (Sruoga, 1990, p. 148). Veiksmingos konkurencijos tarp geležinkelių ir autovežių buvo galima tikėtis tolesnėje perspektyvoje.

Vienoje pagrindinių viešosios politikos krypčių – ekonominėje politikoje – jis numatė, kad ateityje teks steigti ekonominės politiką reguliuojančią instituciją – Ūkio tarybą ir Ūkio tyrimo institutą (Terleckas, 2001, p. 207–210). Savo paskaitose (Galva) Galvanauskas kvietė sekti kitų šalių (JAV, Vokietijos) pavyzdžiu ir steigti Valstybės ūkio eigos sekimo konjunkūros įstaigą (tai, matyt, bus Ūkio tyrimo institutas tik kitu pavadinimu – aut. past.) (Galvanauskas, 1937, p. 86).

Iš dalies galima tvirtinti, kad prekybos ir ekonomikos politikos srityje (Galva) Galvanauskas buvo pragmatikas. Analizuodamas tuometinę prekybos ir ūkio situaciją jis tvirtino, kad „...laisvesnė prekyba dar ilgai nebus taikoma, daugelis šalių lieka prie autarkinio ūkio“ (Galvanauskas, 1936, p. 79–80). Tai buvo išvalgus konstatavimas. Tuo laikotarpiu (prasidėjo 1929 m.) dar nebuvo pasibaigusi pasaulinė ekonominė krizė, kuri iš dalies peraugo į gyvenimą II pasaulinio karo sąlygomis. Daugelis šalių išvedė didelius muitus importinei produkcijai. Eksportas tapo įmanomas tik pasiekus susitarimus tarp šalių.

(Galvos) Galvanausko išvalgumas pasireiškė ne tik ekonominės ir susisiekimo politikos srityse. Jis vienas pirmųjų Lietuvoje konstatavo turizmo svarbą šalies ūkiui. 1936 m. „Prekybos“ žurnale rašė, kad Lietuvos viešosios teisės (viešojo administravimo – aut. past.) tarnautojai neįstengė kiek įmanoma labiau skatinti ir plėsti turizmą. Reikėjo suformuluoti pagrindines turizmo politikos kryptis ir koordinuoti privačią iniciatyvą teikiant turizmo paslaugas vietos ir užsienio gyventojams (Galvanauskas, 1936, p. 103–104). (Galvos) Galvanausko kritiškas pastabas tuometinės Lietuvos turizmo infrastruktūros atžvilgiu patvirtina diplomato Klimo atsiminimai.

Lietuvos Nepriklausomybės akto signataras, diplomatas ir visuomenės veikėjas Petras Klimas, rašydamas apie savo ekskursijas po tuometinę Lietuvą, yra pastebėjęs, kad retame miestelyje ar kaime buvo galima rasti viešbutį, kavinę ar arbatinę, dar rečiau – restoraną. Nebuvo sąlygų automobiliniam turizmui, nes nebuvo išplėtotas benzino stočių (kolonėlių) tinklas (Klimas, p. 133–135).

Rašydamas apie Palangą Klimas tvirtino, kad miškas ir paplūdimys buvo viskas, ką buvo galima pasiūlyti užsienio turistui. Prieš Antrąjį pasaulinį karą Palanga neturėjo poilsio reikalingo komforto ir infrastruktūros. Nei viešbučiai, nei vilos neteikė patogesnių gyvenimo ir poilsio sąlygų. Pats poilsis paverstas

vargu – tvirtino Klimas. Dėl trumpo sezono ir šalto Baltijos jūros vandens buvo reikalingos geresnės aptarnavimo sąlygos (Klimas, p. 133–135).

Analizuodami (Galvos) Galvanausko straipsnius, kuriuose jis numatė naujas Lietuvos viešosios politikos kryptis (prisidėjo prie naujų krypčių kūrimo ar tradicinių – modernizavimo) galima teigti, kad dalis šių krypčių ir idėjų negalėjo būti įgyvendinti artimesnėje tarpukario Lietuvos Respublikos raidos perspektyvoje. Jas sutrukdė realizuoti Sovietų okupacija ir II pasaulinis karas. Tokios viešosios politikos kryptys kaip tranzito politika ar turizmo infrastruktūros tobulinimas išlieka aktualios ir šiandien, antrąjį kartą atkurtos Lietuvos Respublikos laikais.

Išvados

(Galva) Galvanauskas, dėstydamas statistiką Klaipėdos (vėliau – Šiaulių) prekybos institute, pateikė nemažai pasiūlymų, kaip tobulinti statistinių duomenų rinkimą ir apdorojimą tarpukario Lietuvos Respublikoje. Viešojo sektoriaus įstaigų pateikiamų statistinių duomenų srityje jis siūlė centralizuoti statistinių duomenų perdavimo bei savivaldybių pajamų ir išlaidų duomenų pateikimo sistemas. Pasisakė už tai, kad statistinių duomenų rinkėjais taptų gerai teoriškai ir praktiškai pasirengę tarnautojai.

Matydamas Lietuvos Respublikos centrinio statistikos biuro darbo trūkumus (Galva) Galvanauskas tvirtino, kad valstybės pajamas ir išlaidas reikia skelbti kas mėnesį, o negalint – kasmet. „Statistikos metraštyje“ siūlė skelbti bendrą dirbančių valstybės tarnautojų ir darbuotojų skaičių iki kiekvienų metų gruodžio 31 d., taip pat per metus priimtų ir atleistų valstybės tarnautojų ir darbuotojų skaičių, suskirstyti viešojo sektoriaus personalą į vadovaujančias ir kitas pareigybes.

Suprasdamas valstybės tarnautojų lavinimo ir kvalifikacijos kėlimo svarbą (Galva) Galvanauskas buvo vienas valstybės tarnautojų mokymo įstaigos iniciatorių tarpukario Lietuvoje. 1940 m. valstybės tarnautojams lavinti atidarytuose administravimo kursuose jis dėstė tarptautinės ekonomikos kursą.

(Galva) Galvanauskas vienas pirmųjų tarpukario Lietuvoje suprato, kad reikia modernizuoti susisiekimo ir ekonomines viešosios politikos kryptis. Jis konstatavo turizmo svarbą šalies ūkiui. Dalis šių vie-

šosios politikos krypčių negalėjo būti realizuotos dėl politinių motyvų, kitoms realizuoti sutrukdė Sovietų okupacija. Tranzito politika ir turizmo infrastruktūros tobulinimas išlieka aktualios ir šiandien Lietuvoje.

Literatūra

1. Galvanauskas, G. (1933). Autovežių konkurencija su geležinkeliais užsienyje. *Tautos ūkis*, 8, 211.
2. Galvanauskas, G. (1936). Dabartinė prekybos politika. *Prekyba*, 4, 79–80.
3. Galvanauskas, G. (1936). Turizmo svarba. *Prekyba*, 5, 103–104.
4. Galvanauskas, G. (1937). *Konjunktūros mokslas. Kursas 1936–1937*. Klaipėda: Klaipėdos prekybos institutas.
5. Galvanauskas, G. (1937). *Statistikos teorija. Kursas 1936/1937*. Klaipėda: Klaipėdos prekybos institutas.
6. Klebanovas, J., Tamošiūnas, T. (2008). Šiaulių prekybos instituto 1934–1944 m. veikla: patirties aktualijos. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, 2, 153–158.
7. Klimas, P. (1991). *Lietuvos diplomatinėje tarnyboje 1919–1940 m.* Vilnius: Mintis.
8. Mačys, V. (1933). Iš ekonomistų pasikalbėjimų. *Tautos ūkis*, 3, 79.
9. Martišius, S., Kėdaitis, V. (2003). *Statistika. I dalis. Statistinės analizės teorija ir metodai*. Vilnius: VU leidykla.
10. Matulaitytė, S. (2004). Gediminas (Galva) Galvanauskas. *Visuotinė lietuvių enciklopedija*. T. 6, 372. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.
11. Raipa, A., Smalskys, V. (2001). Iš viešojo administravimo praeities Lietuvoje: 1940 m. Politikos ir socialinių mokslų instituto Administravimo kursai. *Lietuvos istorijos studijos (mokslo darbai)*, 9, 44–53.
12. Smalakys, V., Raipa, A. (2003). Tarpukario Lietuvos valdininkų įvaizdis ir jų veiklos efektyvumo problemos. *Viešoji politika ir administravimas*, 6, 73–80.
13. Smalskys, V. Valstybės tarnybos genezė ir raida Lietuvoje. *Valstybės tarnyba Lietuvoje: praeitis ir dabartis* (kolektyvinė monografija. Sud. K. Masiulis ir A. Krupavičius). Vilnius: UAB „PRaction“, 30–57.
14. Sruoga, K. (1990). Finansai ir ūkis Nepriklausomoje Lietuvoje. *Lietuva 1918–1938*. (Red. V. Kemežys). Kaunas: Šviesa, 148–154.
15. Terleckas, V. (2001). *Lietuvos bankininkai. Gyvenimų ir darbų pėdsakai*. Vilnius: Lietuvos bankas.

Contribution of Gediminas (Galva) Galvanauskas to Public Sector Statistics Development and Modeling New Trends of Public Policy

Summary

G. (Galva) Galvanauskas presented many suggestions about how to improve collection and processing of the statistical information regarding the public sector in the interwar Republic of Lithuania. He suggested that assemblers of the statistical information should have theoretical and practical background. G. (Galva) Galvanauskas was one of the initiators of establishing a training school for the civil servants in the interwar Lithuania. He was one of the firsts

in Lithuania to understand the importance of modernization in transport (transit) policy, economy policy and other trends of public policy. He also emphasized the importance of tourism to the state economy. **Keywords:** statistics of public sector, civile service training, public policy, transport, transit, tourism, economy.

Keywords: (Head) Galvanauskas, public sector, statistics, public policy, tourism, economy.